

Duchovní rozměr charity

(přednáška)

Mgr. Lukáš Curylo

Vážené kolegyně,

Vážení kolegové,

Milí přátelé,

pohovořit v několika málo minutách o duchovním rozměru charity je snaha více nežli troufalá. Domnívám se, že jsme si všichni vědomi toho, že toto téma by zasluhovalo spíše několikadenní seminář, který by nám teprve umožnil poodkrýt toto téma a jeho problematiku, jelikož toto téma je velmi dalekosáhlé a výrazným způsobem přesahuje účel tohoto referátu. Rád bych se tedy pouze zaměřil na některé základní prvky charitní spirituality a jejich konsekvence pro obecnou sociální – charitativní práci v naší společnosti.

Na úvod si musíme připomenout, že to, co dnes všeobecně nazýváme sociální prací, bylo po dlouhou dobu v Evropě v podstatě doménou církve a její kořeny spadají hluboko již do židovské a později na ní navazující křesťanské tradice. Tyto projevy bliženecké lásky – caritas, byly od začátku křesťanství pro křesťany závazné, jak explicitně rovněž potvrzuje ve své encyklice „Deus caritas est“ současný papež Benedikt XVI., a proto byly záhy institucionalizovány. Vznikají špitální bratrstva a samostatné řehole. Postupem času přibývalo nároků na odbornost, dnes bychom řekli profesionalitu této činnosti. Tak se pomalu od sebe oddělují na jedné straně požadavky na praktické skutky lásky k potřebnému, trpícímu bližnímu, které se bytostně týkají každého křesťana a na druhé straně vykonávání pomoci handicapovaným a potřebným lidem, která vyžaduje čím dál tím víc určitou kvalifikaci a specializaci, nikoliv tedy zejména morální dimenzi a osobní nasazení. Tato péče, sociální práce, původně prakticky poskytovaná jen a jen církví, se s rozvojem státního uspořádání v Evropě postupně stává natolik samozřejmou a nepostradatelnou, že se ponenáhlu její zajišťování stává úkolem státu. Moderní stát v euroamerické civilizaci, který by žádným způsobem neorganizoval sociální práci, si dnes vlastně ani nelze představit. Tento krátký exkurz do minulosti na úvod mého referátu jsem učinil záměrně, jelikož bez pochopení tohoto kontextu hovořit o duchovním rozměru charity či sociální práce je téměř nemožné.

Dimenze bliženecké lásky, a to v její nejrozličnějších formách, je esenciální podstatnou každého člověka. Je součástí jeho přirozenosti. Jestliže bychom nyní udělali velmi odvážnou zkratku, tak bychom mohli říci, že z hlediska křesťanství je Bůh láska a člověk, který je Bohem stvořen k jeho obrazu, nemůže jinak než na této Lásce participovat a tento imperativ lásky ze své přirozenosti naplňovat. Můžeme tedy souhlasit s Karlem Rahnerem, když říká, že „všude tam, kde profánní sociální čin společnosti slouží věčné důstojnosti osoby, její svobodě a osvobození od sebeodcizení, kde umožňuje člověku být sebou samým a vlastní odpovědností naplňovat svůj pozemský i věčný úděl, kde jej zbavuje, jak je to jen možné, všeho před-personálního, aby našel to nejobtížnější: sebe ve své svobodě; všude tam jsou dány společenské skutečnosti, které mohou být tělem lásky, a často jím

také jsou, a tak, byť anonymně, mohou patřit k projevu církve. Kde tomu tak není, tam není ani sociální práce“, konec citátu.

Je proto si nutné uvědomit, že charitativní práce není exkluzivním vlastnictvím nebo doménou jen církevních pomáhajících organizací. Všude tam, kde je k člověku přístupováno s lidskou důstojností, spravedlností a lidskostí, dochází, ať už vědomé či nevědomé, participaci člověka na stvořitelském záměru Boha. Vztah obecně humánních a křesťanských hodnot se velmi podobá vztahu mezi přirozeností a milostí. V této souvislosti je dobré si připomenout už scholastické pravidlo, že „*gratia supponit naturam, non destruit, sed elevat et perficit eam*“, tzn. milost předpokládá přirozenost, neničí ji, ale pozvedá a zdokonaluje. Křesťanství a tedy i charita (v užším slova smyslu) není ihned všude tam, kde se vzdoruje nelidskosti či uskutečňuje humanita, tím křesťansky odlišujícím je Kristus, totožný se skutečným, historickým Ježíšem z Nazaretu, tedy konkrétní tento Kristus Ježíš. Tento pohled je nutné mít na mysli, jestliže se budeme zamýšlet nad činností charity a to zejména na její duchovním rozměrem.

V kontextu našich dějin a současného pojetí důstojnosti člověka, sociální spravedlnosti a solidarity je nám paradoxně bližší pohled židovsko-křesťanský než antický či ryze osvícenecký. Všichni se zde asi shodneme, že lidská důstojnost se nemůže zakládat na společenském statutu člověka, ani na funkci, kterou člověk ve společnosti zastává nebo že sociální spravedlnost je nárokem na něco, co vyplývá ze společenského postavení daného člověka. Spíše nám bude bližší pojetí člověka, který má hodnotu eo ipso, že je člověkem, pro křesťana stvořená bytost.

Právě v tomto ohledu má charita, která má své zakořenění v křesťanství, svou nezastupitelnou roli. V dnešní sekularizované společnosti, ve které dochází k pluralismu i v etických otázkách, kde dochází ke snahám o odvozování i esenciálních dimenzí člověka na základě společenského konsenzu, může docházet (a byli jsme toho nejednou v historii lidstva svědkem) ke zpochybňování rovnosti lidí a tím i k možné desertifikaci sociální práce. Na objektivní rovině charitní práce můžeme hovořit o sociální spravedlnosti, která usiluje o spravedlivé uspořádání společnosti a vystupuje proti takovému společenskému a politickému vývoji, který vede ke znevýhodňování osob a rodin nebo k sociální exkluzi celých skupin či národů. Ne nadarmo se říká, že sociální práce, charita a její přístupy k člověku mají větší vliv na prosazování základních lidských práv a šíření humanity ve světě, než kterékoliv jiné odvětví lidské činnosti.

Toto poslání charitativní práce nám všem může být povzbuzením při naší každodenní činnosti.

Duchovní rozměr charity se nesmí projevovat nějakou indoktrinací či manipulací s člověkem – klientem, který za námi přichází se žádostí o pomoc či mu pomáháme na základě nějaké potřeby, ale zejména v našem hodnotovém zakořenění v křesťanství a u věřících pracovníku přímo v Kristu. Není tajemstvím, že člověk, který chce být klientem charity (za předpokladu, že má možnost výběru), si volí často charitativní organizace, protože očekává, že charitativní pracovník v něm neuvidí pouze klienta, ale zejména člověka, u křesťana, samotného Krista. Samozřejmě, že se toto může dít podvědomě a nikoliv pouze vědomě.

Základní rolí charitativní práce je doprovázení člověka, který trpí jakoukoliv nouzí. Představuje to úkol chápat, provázet, pomáhat, ale také poučit se a nechat se obdarovat. Kromě nutné profesionality by charitní pracovníci měli objevovat duchovní dimenzi ve všech starostech, strastech a úkolech člověka,

které se ho hlouběji dotýkají. Současný papež Benedikt XVI. ve své výše zmiňované encyklice to vystihuje krásným vyjádřením, a to že charitativní pracovník musí mít „vidoucí srdce“.

Znakem charitativní práce je vedle biologických, psychologických a sociálních potřeb člověka, také vědomá a cílená práce i se spirituálními potřebami člověka, protože víra (v nejširším slova smyslu) patří k člověku už jen proto, že je člověkem – religiozita je antropologická konstanta, jak je koneckonců zřejmé z neúspěšnosti mnoha sekularizačních teorií.

Dalším neodmyslitelným znakem charitativní práce musí být důraz na osobní vztah při poskytování pomoci, tzv. blížeckou lásku – caritas a nezměnitelnosti Ježíšova příkazu, že neexistuje zejména v mém okolí osoba, která by nebyla mým bližním.

K charitativní práci patří také starost a poskytování sociální péče, která tzv. stojí mimo hlavní proud zájmu sociálního státu a dnes již i trhu se sociálními službami. Charita se musí inspirovat k pomoci tam, kde se jí jinak nedostává nebo na ni společnost nepamatuje či pamatovat nechce. To je zřejmě hlavní specifikum křesťanského pohledu na pomoc obecně a najdeme o tom mnoho svědectví v Bibli, zejména v Novém zákoně. Vzpomeňme podobenství o Lazarovi, nebo když Ježíš vyzývá k nenásilné, ale aktivní reakci na tehdejší společenské zlořády (jako násilí na ženách, dětech, otrocích či zadlužení vedoucí až k odebrání oděvu; Mt 5,38-42) nebo když na příkladu pozvání k hostině Ježíš ukazuje, že jeho poselství směřuje především k „tulákům a vyvrženým“ (Lk 14,15-24).

Důležitým aspektem charitativní práce je nutno také považovat její úlohu být součástí občanské společnosti. Charitativní práce nemůže tvořit nějakou alternativní strukturu pomoci nebo dokonce protiváhu vůči pomoci, která je poskytována na základě altruismu, humanismu nebo občanské odpovědnosti. Lidskost nebo humanita a láska k bližnímu nejsou dvě zcela odlišná pojetí pomáhajícího vztahu, jako blížecká láska byla křesťanskou alternativou k humanitě! Mnohem více se co do svého obsahu tyto pojmy překrývají, takže se blížecká láska liší především tím, že výslovně vyjadřuje, že pomáhající vztah má svůj základ a původ v Bohu a na Boha i odkazuje. To ale v optice křesťanství neznamená, že humanismus lidí, kteří nejsou křesťany, pochází automaticky z nějakého jiného zdroje, než je Bůh. Ale o tom jsme mluvili již dříve.

Závěrem lze říci, že fundamentem spirituality či duchovní dimenze charity je její participace na emanaci lásky Boha k nám a její následná osobní realizace ve společnosti. Místo poslední věty si odcitujme slova naděje, která všem lidem adresoval papež Benedikt XVI.: „Lásku – caritas – bude vždycky potřebovat o ta nejspravedlivější společnost. Neexistuje žádné spravedlivé státní uspořádání, jež by učinilo zbytečným službu lásky. Kdo chce odstranit lásku je ochoten odstranit člověka jako člověka.“

Děkuji Vám za pozornost.

Předneseno na konferenci při příležitosti 20. výročí vzniku Charity Ostrava dne 16. 2. 2011